

Zonder Stempel, een prikkelend congres over seksuele diversiteit in de gehandicaptensector

Op 4 juli 2014 vond, tussen 12.00 en 17.30 uur, in het Congresgebouw op Landgoed de Grote Beek van de GGZE te Eindhoven het Congres **“Zonder Stempel”** plaats. Dit congres voor professionals werkend met verstandelijk beperkte mensen, werd georganiseerd door COC Nederland in samenwerking met Embrace Pink, Edusex en MEE Zuidoost Brabant. De foto's zijn gemaakt door fotograaf Haydi Cameron, namens COC Nederland.

Aanleiding voor het congres zijn diverse signalen uit de doelgroep. Opvallend is dat de zorg niet of nauwelijks op de hoogte is van de behoeften van lesbische, homoseksuele, biseksuele en transgender (LHBT) mensen met een verstandelijke beperking.

Voorafgaand aan het plenaire programma in de congreszaal (en tijdens de pauze) was er een informatiemarkt waar belangenorganisaties en zorginstellingen zich presenteerden en waar de deelnemers zich uitgebreid lieten informeren en materiaal rondom het thema konden verzamelen.

Het werd een inspirerende middag, onder leiding van dagvoorzitter Eveline van de Putte, waarin beleidsmedewerkers, bestuurders, wetenschappers en professionals uit de gehandicaptenzorg en ervaringsdeskundigen aan het woord kwamen, over de

aard maar vooral de noodzaak van aandacht voor seksuele diversiteit in de zorg voor mensen met een verstandelijke beperking.

1 opening / Dagvoorzitter Eveline van de Putte

Om 13.00 uur stipt opent Dagvoorzitter Eveline van de Putte, voor een overvolle congreszaal, met een gedicht van Hans Andreus. In een korte inleiding wijst zij op het feit dat 'anders zijn' vaak leidt tot zich onveilig voelen en de onmogelijkheid zichzelf te zijn. Na deze korte introductie geeft zij het woord aan Jos Noordover, senior beleidsmedewerker Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland.

2. Jos Noordover

Jos Noordover start zijn betoog met een herinnering aan Ilje Hensen, een bijzonder mens, die hij ontmoette als jonge bewoner van Cordaan (toen hij werkzaam was in deze organisatie). Deze verstandelijk beperkte transvrouw (in 2013 overleden), die zich enorm manifesteerde als vrouw en mens, fungeerde als rolmodel binnen de gehandicapten sector. Jos toont in zijn verhaal aan dat aandacht voor de (preventie) van seksueel misbruik hand in hand moet gaan met aandacht voor seksuele diversiteit in de gehandicaptenzorg. Herkenning en erkenning, en daarmee het belang van een rolmodel als Ilje zijn meer dan noodzakelijk. Jos eindigt zijn betoog met een aantal aanbevelingen, zoals het belang van de Roze Loper (waarmee organisaties zich uitspreken over homovriendelijkheid in de zorg) agendering van seksuele diversiteit op de agenda's van brancheorganisaties en aandacht hiervoor bij instanties als WMO en het plaatsen van het thema op sites als Begrensde Liefde en het Kennisplein.

3. Joke Stoffelen en Elsbeth Zielman

Na Jos is het woord aan Joke Stoffelen (gezondheidswetenschapper en promovendus Universiteit Maastricht en projectleider Zorgbelang Gelderland) en Elsbeth Zielman (Universiteit van Maastricht). Beide onderzoekers deden onderzoek naar de algehele seksuele gezondheid en homoseksualiteit bij verstandelijk beperkten, een nog onontgonnen gebied in onderzoeksland. Eerdere onderzoeken richten zich vaak op de negatieve kanten (misbruik) van seksualiteit bij verstandelijk beperkten.

Inleidend wordt gesteld dat seksualiteit een grote rol speelt in het leven van verstandelijk beperkten. Algemeen blijkt dat mensen met een verstandelijke beperking heel goed kunnen aangeven wat zij vinden en nodig hebben.

Een korte blik naar de historie toont dat verstandelijk beperkten lang werden gezien als kinderlijk en asexueel, maar ook als oversekst en seksueel promiscue.

Uit de interviews gehouden tijdens onderzoek blijkt dat er vaak sprake van negatieve seksuele ervaringen bij velen op vaak jonge leeftijd al. Ook blijkt er een grote handelingsverlegenheid te bestaan bij ouders en begeleiders. Algemeen gesteld zijn LHBT mensen met een verstandelijke beperking 'dubbel gehandicapt': zij zijn 'twee keer anders': verstandelijk beperkt en roze!

Elsbeth en Joke presenteren drie onderzoeken:

Roze en Beperkt (Onderzoek naar de ervaringen en behoeftes van mensen met een lichte verstandelijke beperking en homoseksuele gevoelens omtrent seksuele voorlichting. Door Elsbeth Zielman), *Homoseksualiteit* (Hoe ervaren LHBT-mensen met een verstandelijke beperking hun dagelijks leven? door Joke Stoffelen) en *Women who love* (Women who love: an explorative study on the lived experiences of lesbian and bisexual women with a mild intellectual disability in the Netherlands – Joke Stoffelen). Vooraf wordt al gesteld dat de bevindingen en uitkomsten van de drie onderzoeken elkaar op een aantal punten overlappen.

Gelardeerd met uitspraken van geïnterviewden uit de doelgroep komt Joke tijdens de presentatie van *Roze en beperkt* tot een aantal thema's waarmee aan de slag gegaan kan worden. Het 'dubbele

stigma' van LHBT verstandelijk beperkten, de voorlichting en ondersteuning die teveel gericht is op praktische zaken (er wordt te weinig doorgevraagd op emotioneel vlak) en de noodzaak van roze ontmoetingsplekken voor LHBT'ers met een verstandelijke beperking.

Elsbeth heeft in haar onderzoek "*Homoseksualiteit*" onderzocht hoe verstandelijk beperkte LHBT'ers hun leven ervaren. Ook zij illustreert haar presentatie met uitspraken van mensen uit de doelgroep, waarbij op treffende wijze naar voren komt dat familie, begeleiding of partner vaak niet of niet de juiste ondersteuning kunnen bieden of gewoonweg niet weten hoe met de roze geaardheid om te gaan. Concluderend stelt Elsbeth dat aandacht nodig is

voor de negatieve seksuele ervaringen, juiste ondersteuning en begeleiding, training in de zorg, een veilige woon- en werkomgeving en meer ontmoetingsplaatsen voor roze LHBT'ers.

Tijdens de laatste presentatie *Women who love* komt ook Joke tot de slotsom dat er veel te weinig plaatsen zijn waar vrouwen vrouwen kunnen ontmoeten. Zij ontmoette veel eenzaamheid bij de roze vrouwen. Verder blijkt dat mannen makkelijker aan hun seksuele behoeften en driften toegeven dan vrouwen.

Afsluitend geven Elsbeth en Joke drie punten aan hun gehoor mee: Práát met mensen en vul niet voor ze in. Er is meer seksuele opvoeding is nodig (voorlichting, vaardigheden en weerbaarheid). En er zijn meer ontmoetingsmogelijkheden nodig voor verstandelijk beperkte LHBT'ers.

4. Lou Ritzen

Na een korte pauze op deze warme dag, is het woord aan Lou Ritzen, Roze 50+ ambassadeur, gepensioneerd directeur/bestuurder van een zorginstelling en Inspecteur IGZ. Hij geeft een korte introductie over het Consortium Roze 50+ (een samenwerking van ANBO, COC, Movisie en Vilans) dat zich inzet om de leefsituatie, de gezondheid en het welzijn van LHBT 50-plussers te verbeteren door het bundelen van kennis, ervaring en door belangenbehartiging.

Als één van de ruim 80 Roze 50+ ambassadeurs zet Lou zich vol overgave in voor de vele projecten en doelstellingen van het Consortium Roze 50+.

Lou's presentatie verhaalt onder andere over de belweek in 2006 en 2011, tijdens welke klachten en signalen van LHBT-ouderen en zorgverleners worden geïnventariseerd, over het Masterplan "de onzichtbaarheid voorbij" en diverse projecten zoals de Homo-Hetero Alliantie, deelname aan de 50plus beurs, Roze zaterdag, Coming Out dag, en natuurlijk de Roze Loper.

De ervaringen binnen de verstandelijk gehandicaptenzorg van LHBT'ers zijn vergelijkbaar met die van de Roze ouderen en in de zorg. Er is vaak sprake van LHBT onvriendelijk klimaat in zorginstellingen en gebrek aan aandacht voor de roze medemens, leidend tot eenzaamheid en discriminatie.

In het kader van het Masterplan "De Onzichtbaarheid Voorbij" werd de Roze Loper ontwikkeld, een certificaat voor homovriendelijkheid binnen de zorg. Met een tolerantiescan en een audit (door een onafhankelijke instantie) wordt de zorginstelling beoordeeld op onder meer respect en openheid, aandacht voor training in omgaan met seksuele diversiteit en gelijke behandeling. Er zijn inmiddels 95 Roze Loper instellingen in Nederland en 2 in het buitenland (Frankfurt)!

De Roze Loper wordt uitgebreid naar de sectoren welzijn en de gehandicaptenzorg en er wordt gewerkt aan integratie in het Prezo keurmerk. In het belang van de verstandelijk beperkte LHBT'er hoopt Lou op veel aanmeldingen. Ga hiervoor naar www.rozezorg.nl.

5. Adrie Kemper.

Dan is het tijd voor praktijkverhalen over beleid seksualiteit en seksuele diversiteit. Aan het woord komt Adrie Kemper (teammanager bij De Lichtenvoorde, Roze Loper instelling.)

In deze laatste presentatie wordt het beleid en de visie ten aanzien van seksualiteit binnen De Lichtenvoorde uiteengezet. Seksualiteit moet bespreekbaar zijn, is een recht van iedereen, is daarmee dus geen vrijblijvend thema en vindt plaats op basis van gelijkwaardigheid. Duidelijk wordt dat seksualiteit en seksuele diversiteit hoog op de agenda van deze zorginstelling staan en deel uitmaken van het kwaliteitssysteem. Training van personeel, publicaties over seksualiteit, goede voorlichting aan cliënten en familie (al beginnend bij de intakegesprekken) zorgen dat seksualiteit en seksuele diversiteit terugkomt in alle lagen van de organisatie.

Afsluitend wordt een korte film vertoond waarin vier LHBT-clieënten aan het woord komen over hun seksualiteit. Angst, zich niet gehoord en anders voelen zijn duidelijke signalen die in deze openhartige film naar voren komen.

6. In gesprek met Ervaringsdeskundigen

Op het podium introduceert Eveline van de Putte Hilair Balsters (coördinator Kennisplein Gehandicaptensector Vilans), Jacqueline Moelands (coach LFB, belangenvereniging voor mensen met een verstandelijke beperking) en Michiel Zeeuw en Arnold Boekhoff (beiden LHBT'er met een verstandelijke beperking).

Na de introductie van het Kennisplein (een project door en voor mensen met een verstandelijke beperking) volgt een gesprek over de centrale vraag: "hoe beleef je je homoseksualiteit en welke ondersteuning/hulp en begeleiding is daarbij gewenst, gegeven je verstandelijke beperking".

Kennis is belangrijk, kennis delen misschien wel nog belangrijker. In interactie met de zaal wordt geïnventariseerd waar de begeleiders behoefte aan hebben om hun verstandelijk beperkte LHBT cliënten goed te begeleiden en waar de verstandelijk beperkte LHBT'er tegenaan loopt in zijn leven. Michiel en Arnold vertellen beiden hun 'eigen verhaal', waaruit blijkt dat het ontdekken van je homoseksualiteit verwarrend kan zijn, het 'uit de kast komen' best 'eng is' en dat zij vaak onbegrip ontmoeten. "Waarom moet ik vertellen dat ik homo ben, als je hetero bent vertel je dat toch ook niet?" "Er zijn geen voorbeelden, rolmodellen, dat maakt het moeilijk om erover te praten", "Ik heb het gevoel dat ik er niet over kan praten, ze luisteren toch niet echt" en "Er zijn (bijna) geen mogelijkheden om gelijkgestemden te ontmoeten" zijn uitspraken die naar voren komen, aantonend dat er op het gebied van begeleiding en zorg nog veel moet gebeuren.

7. Discussie met de zaal aan de hand van stellingen

Afsluitend wordt er een discussie met de zaal gevoerd. De deelnemers in de zaal krijgen rode en groene kaarten uitgereikt waarmee ze kunnen reageren op prikkelende stellingen (groen = eens, rood = oneens).

1. Een heteroseksuele begeleider kan homoseksuele cliënten niet begeleiden en
  2. Een homoseksuele begeleider kan een hetero niet goed begeleiden.
- Tijdens de korte discussie met de zaal wordt duidelijk dat de overtuiging heerst dat voor goede begeleiding dezelfde seksuele geaardheid niet nodig is. Oprechte interesse, écht luisteren én openstaan voor diversiteit op alle gebieden is nodig!

3. Is de Roze Loper alleen hét middel om seksuele diversiteit en aandacht daarvoor te bevorderen? De hierop volgende discussie maakt duidelijk dat de Roze Loper natuurlijk een goede bijdrage levert aan het bespreekbaar maken van seksuele diversiteit, maar er is meer nodig. Het moet leiden tot een mindset: aandacht voor diversiteit (in alle aspecten), respect voor elkaar, het op gang houden van de discussie en het creëren van een open sfeer en ontmoetingsmogelijkheden moeten bijdragen aan een milieu waarin iedereen zich thuis voelt.

4. De werkdruk is zo hoog, dat aandacht voor seksuele diversiteit niet hoog op het prioriteitenlijstje staat

De zaal komt unaniem tot de conclusie dat dat zo niet kan en mag zijn. Verstandelijk beperkte mensen zijn al 'anders' en er wordt enorm bezuinigd op zorg en begeleiding. Het kan niet zo zijn dat roze mensen met een verstandelijke beperking hiermee 'dubbel gehandicapt' zijn!

Uit de zaal komt de vraag naar voren waar de term roze en de roze driehoek eigenlijk vandaan komt. Manon Linschoten legt uit, dat de 'roze driehoek' is ontstaan na de 2^e

Wereldoorlog, waar homo mannen gebrandmerkt werden met een roze driehoek. Verder wordt nog gesteld dat niet alle aandacht moet uitgaan naar seksuele kant van het LHBT-zijn, maar veel breder (misschien wel voornamelijk) gekeken moet worden naar de leefstijl van LHBT'ers en de ervaringen die ze daarbij ontmoeten. Na nog wat praktische vragen uit de zaal en de afsluitende conclusie "Be Proud, be yourself" sluit dagvoorzitter Eveline dit inspirerende congres af met een gedicht en is het tijd voor een hapje en een drankje, netwerken en kennis uitwisselen.

Hiermee komt einde aan een geslaagde dag, in een zonnig Landgoed De Grote Beek.